

Genomförandet 2017 av uppdraget om ett *kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket*

Jordbruksverket ska enligt regeringsbeslutet N2017/02364/SUN från den 23 mars 2017 redovisa hur kompetenscentrum för hållbar hantering av vatten i jordbruket bidrar till det strategiska området *Regler och villkor* samt regeringens bedömning om jordbruksmarkens bördighet och behovet av kompetens om hantering av vatten. Nedan följer en beskrivning av utförd verksamhet 2017 men också av det styrdokument som har tagits fram för att genomföra verksamheten framöver.

Verksamhet under 2017

Inriktningsbeslut

Arbetet inleddes med att, utifrån uppdraget och regeringens bedömning i propositionen om en livsmedelsstrategi för Sverige, beskriva verksamhetens mål, innehåll, avgränsning, målgrupp och plats i Jordbruksverkets organisation. Beskrivningen lades fast i ett inriktningsbeslut¹.

Mål, innehåll, avgränsning och målgrupp sammanfattas i följande verksamhetsidé:

Kompetenscentrum för jordbrukets vattenhushållning ska genom samverkan bidra till att öka myndigheternas kompetens om jordbrukets vattenhushållning. Kompetenslyftet ska medverka till att tillämpning och utveckling av regler och andra styrmedel som påverkar jordbrukets vattenhushållning stödjer livsmedelsstrategins mål om en konkurrenskraftig och hållbar svensk livsmedelsproduktion.

Det handlar om att nå livsmedelsstrategins mål om en ökad livsmedelsproduktion. I begreppet hållbarhet ligger att vi ska balansera de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga.

Med hänvisning till propositionen² som lyfter fram markens bördighet begränsar vi oss till växtodling. Vi är i första hand inriktade på optimal tillgång till vatten för växtodling men en hållbar produktion kräver också hänsyn till vattenkvalitet och effekter på miljön. Det handlar

¹ [Kompetenscentrum vattenhushållning, inriktningsbeslut 2017-06-29, JV dnr 3.7.17-11113/17](#)

² Avsnitt 7.6 i prop. 2016/17:104 En livsmedelsstrategi för Sverige

om att skapa rätt förutsättningar för odling på det enskilda fältet men för att nå dit måste vi förhålla oss till vattnet i ett landskapsperspektiv. Vi har fokus på produktion av grödor men behöver även väga in andra samhällsbehov, exempelvis allmän vattenförsörjning och vatten till djurhållning.

Vi använder därför begreppet jordbrukets vattenhushållning för att beskriva att det handlar om rätt mängd vatten vid varje tidpunkt för optimal tillväxt, bärighet för maskiner och minimal miljöpåverkan och som omfattar åtgärder för avvattning och bevattning.

Uppdraget ligger inom det strategiska området regler och villkor. Det innebär att uppdraget handlar om att öka kompetensen om jordbrukets vattenhushållning inom Jordbruksverket och andra myndigheter. Kompetensökningen ska medverka till att berörda myndigheter har den kunskap och kompetens som behövs för att utveckla och tillämpa regler och andra styrmedel som påverkar jordbrukets vattenhushållning samt att ta fram de underlag som regering och riksdag behöver för att utveckla politik och lagstiftning. Vi ska alltså inte i första hand öka jordbrukarnas kompetens utan se till att de har bra förutsättningar för att odla livsmedel på sin mark.

Jordbrukets vattenhushållning går inte att begränsa till jordbruksmarken eller jordbrukssektorn. Vattnet rör sig i landskapet utan hänsyn till gränser. Avvattningen av jordbruksmarken är beroende av förhållandena både uppströms och nedströms. Åtgärder för att förbättra avvattningen påverkar miljön och andra verksamheter. Jordbrukets avvattning berörs av en rad sektorer i samhället, t.ex. den allmänna vattenförsörjningen, avvattning av bebyggelse och infrastruktur, skogsbrukets behov av avvattning och arbetet med god ekologisk status i hav, sjöar, vattendrag och grundvatten.

Därför behöver vi i samverkan med andra myndigheter bidra med kunskap om jordbrukets behov så att olika styrmedel inte leder till att markens bördighet och möjligheten till livsmedelsproduktion försämras. Det kan till exempel handla om utformning av regler som syftar till att förbättra vattenmiljön eller riktlinjer för planering av ny bebyggelse.

Vi behöver också samverka med andra myndigheter och övriga aktörer, forskare, rådgivare, entreprenörer, intresseorganisationer och jordbrukare framför allt på nationell nivå men även internationellt för att få tillgång som har kunskap som vi behöver.

Under arbetet med verksamhetsbeskrivningen har vi samrått med följande myndigheter: Havs- och vattenmyndigheten, Skogsstyrelsen, Sveriges Geologiska undersökning, SMHI, Boverket, Lantmäteriet, länsstyrelserna, Livsmedelsverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt Riksantikvarieämbetet.

Underlag från Sveriges lantbruksuniversitet för att bedöma hur dräneringen påverkas av klimatförändringar

En viktig grund för det fortsatta arbetet i kompetenscentrum är de slutsatser som vi kommer fram till i regeringsuppdraget om åtgärder för att klara avvattningen av jordbruksmark i ett förändrat klimat. Uppdraget kommer att redovisas till regeringen den 1 april, men det finns frågeställningar som vi har anledning att gå vidare med inom ramen för kompetenscentrum.

I anslutning till det uppdraget har vi tagit hjälp av Sveriges lantbruksuniversitet för att genom modellberäkningar bedöma hur dräneringsbehovet påverkas av klimatförändringarna. Beräkningarna beräknas bli färdiga under första halvåret 2018.

Underlag från Sveriges lantbruksuniversitet för att bedöma framtida vattenbehov för bevattning

Ytterligare en viktig grund för det fortsatta arbetet i kompetenscentrum är de slutsatser som vi kommer fram till i regeringsuppdraget om jordbrukssektorns vattenbehov. Här har vi tagit hjälp av Sveriges lantbruksuniversitet för att ta fram olika gröders vattenbehov i nuvarande och framtida klimat. Uppdraget ska redovisas till regeringen den 1 april. Även det uppdraget har lett fram till frågeställningar som vi behöver arbeta vidare med i kompetenscentrum.

Fysisk påverkan på Jordbruksvatten – dialogprojekt med Havs- och vattenmyndigheten

En tredje viktig grund för det fortsatta arbetet är det samarbete vi har med Havs- och vattenmyndigheten för att ta fram underlag för att kunna göra en avvägning mellan nyttan av jordbruket och nyttan av bättre ekologi i våra vatten inom ramen för arbetet med vattendirektivet och vattenmyndigheternas åtgärdsprogram. I projektet tar vi bl.a. fram underlag till en vägledning för tillämpning av undantag och kraftigt modifierade vatten (KMV) i områden med markavvattning.

Projektet påbörjades före livsmedelsstrategin men arbetet kommer att tas vidare inom ramen för kompetenscentrum.

Medverkan i Livsmedelsverkets regeringsuppdrag om åtgärder för att möta nästa torka

Under hösten deltog vi tillsammans med en rad andra myndigheter i en studieresa till Cypern och Portugal med efterföljande konferens. Bakgrunden till resan och konferensen var de senaste årens låga grundvattennivåer i stora delar av Sverige och ett uppdrag till Livsmedelsverket att ytterligare stärka Sveriges förmåga att hantera fortsatta situationer med torka och akuta bristsituationer. Resultatet av arbetet redovisas i en rapport³ som Livsmedelsverket redovisade för regeringen vid årsskiftet. Vi bidrog med synpunkter och förslag på hur åtgärder bör utformas med hänsyn till målet om en konkurrenskraftig och hållbar livsmedelsproduktion.

Konsekvenser av brist på grundvatten och ytvatten i delar av Sverige 2017

I slutet av året genomförde vi med hjälp av HS konsult analys av hur det gångna årets torka men även andra väderförhållanden påverkat det svenska jordbruket under året⁴.

³ [TORKA-uppdraget 2017 – Hur möter Sverige nästa torka? Förslag och sammanfattningar baserat på konferens, workshops och studieresa, Livsmedelsverket, januari 2018, dnr 2017/03116](#)

⁴ [Brist på vatten 2017 - konsekvenser för jordbruket, HS Konsult, Jordbruksverkets webbutik OVR438](#)

Informationen samlades in genom intervjuer med rådgivare inom växtodling och djurhållning, LRF-tjänstemän, försäljare, slakterier och länsstyrelser runt om i landet. Nederbördsdata hämtades från SMHI och lantbruksstatistik från SCB.

Kartläggning av kunskapsbehov, kunskapsläge och aktörer

Under hösten påbörjade vi ett arbete med att identifiera de aktörer som har kunskap inom området jordbrukets vattenhushållning, projekt som syftar till att öka kunskapen om en hållbar vattenhantering samt projekt och processer som påverkar jordbrukets vattenhushållning. Vi har genomfört en workshop med forskare, samordnare och sakkunniga på SLU och planerar att under våren genomföra en workshop med representanter för näringen.

I detta ärende har generaldirektören Leif Denneberg beslutat. Tomas Johansson har varit föredragande. I den slutliga handläggningen har också chefsjuristen Anders Swahnberg, Olof Johansson, Else-Marie Mejersjö, Jennie Wallentin och Eva Kjell deltagit.

Leif Denneberg

Tomas Johansson